

III RIIGIKOGU

5. istungjärk. Protokoll nr. 130 (13).

1928.

III Riigikogu pidulik koosolek 24. veebruaril 1928 kell 9 vabariigi 10. aastapäeva puhul.

Kokku on tulnud 67 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Tõnison**, sõjaminister **N. Reek**, rahaminister **A. Teetsov**, teedeminister **A. Kerem**.

Välisesindajate looshis: Läti delegatsiooni esimees **A. Balodis**, Läti välisminister, Läti delegatsiooni liikmed: kindral **Berkis** ja Läti välisministeeriumi Balti osakonna juhataja **D. Munters**; Poola delegatsiooni esimees **V. Makovski**, Varssavi ülikooli professor, endine kohtuminister, Poola delegatsiooni liige krahv **E. Raczinski**, Poola välisministeeriumi Ida osakonna juhataja abi; Soome delegatsiooni esimees dr. **K. Jutila**, Soome portfelliga minister, Soome delegatsiooni liikmed: dr. **O. Mantere**, ja dr. **J. Ailio**, endised haridusministrid; Ameerika Ühisriikide saadik **F. V. B. Coleman**, Läti saadik **J. Seskis**, Leedu saadik **J. Aukštuolis**, Norra saadik **Fr. Jakhell**, Poola saadik **F. Charvat**, Prantsuse saadik **V. Jaunez**, Rootsi saadik **U. T. Undén**, Soome saadik **A. Vuorimaa**, Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu saadik **A. Petrovsky**, Suur-Britannia Chargé d'Affaires **E. H. Carr**, Ungari Chargé d'Affaires dr. **M. Jungerth**, Rumeenia saatkonna I sekretär **G. Davidesco**.

Juhatuse lauas: esimees **K. Einbund**, abiesimees **R. Penno**, sekretär **M. Juhkam**, abisekretär **O. Liigand**, abisekretär **J. Piiskar**.

Päevakord:

1. Riigikogu esimehe seletus vabariigi 10. aastapäeva puhul.
2. Vabariigi Valitsuse erakordne teadaanne.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**.

Koosolek algab kell 9.25 min.

(Orkestri avamäng J. Aaviku „Kodumaast“.)

1. Riigikogu esimehe seletus vabariigi 10. aastapäeva puhul.

Juhataja, esimees **K. Einbund**: Kümme aastat tagasi oli meie maa ja rahva seisukord äärmiselt hädaohtlik. Vene keisririik, mille osa Eestimaa

olnud kahesaja aasta jooksul, varises kokku sisemises revolutsioonilises palavikus ja ilma sõjas saadud hoopide all. Ta seisis kodusõja ja üldise purunemise keerises.

Saksa tolleaegsetele võimudele pidi ilma sõda võimaldama muu seas liita Saksamaa külge ka neid maid, mida peeti tarvilikuks muuta lähemaks asumaks oma kiirelt kasvavale rahvale. Niisuguste maade hulka oli arvatud ka Baltimere rannik. Jõuetuksjäänud Venemaa ei suutnud Saksamaad enam tagasi hoida Baltimaade okupeerimisest. Olles nende kahe ilmariigi vahel, pidi Eesti rahvas valima oma saatuse kujundamiseks tee, mis teda ei oleks viinud vastu hävile, vaid oleks juhtinud lootusrikkale tulevikule.

Eestimaal oli revolutsiooni ajal seaduslikul teel loodud rahvaesindus Maapäeva näol. Saatuslikul silmapilgul otsustas Eesti Maapäev lõpetada riikliku sideme killuneva Venemaaga ja sõja ajal võidulepääsenud rahvaste enesemääramise aate teostamiseks kuulutada Eesti iseseisvaks demokraatlikuks vabariigiks, jäädes aga täiesti erapooletuks sõdivate riikide vahel.

Seda enesemääramise õigust ei austanud ei tegelikult Vene enamlaste juhtimisel tegutsevad revolutsioonilised võimud, ei võidu peale kindlad Saksamaa väejuhid. Esimesed ajasid vägivõimuga laiali kõik meie demokraatlikule alusele rajatud omavalitsuse ja valitsuse asutused, teised panid liikuma meie maa ja rahva allaheitmise kavatsustega oma seni võidurikkad väed.

24. veebruaril 1918. aastal tuli murrang. Vene enamline võim asus meilt taganemisele. Saksa väed olid alles meie maad okupeerimas. Eesti Maapäeva poolt otsustatud Eesti iseseisvuse kuulutamine teostus kõigile Eestimaa rahvastele avaldatud manifestiga, mis maksvaks kuulutas meie maal iseseisva vabariigi korra ja selle võimu ajutiselt koondas Päästekomitee kätte.

Rahuaatega kõigi rahvaste suhtes pandi paigale Eesti vabariigi esimene nurgakivi. Rahva võimule rajati meie riigikord. Üheõiguslikkudeks kuulutati kõik meie riigi piirides elavad

rahvused. Sotsiaalne õiglus ja kõik kodaniku-vabadused seati siduvaks ja riiki kandvaks jõuks.

Julge, kantud kõrgetest aadetest ja lootustest ning rahva sisemisest jõust oli meie rahva enese sirguajamine ajal, mil polnud võimalust ette näha ilmasõjas võitjat ja rahvaste saatuste määrajat. See peapüstitamine oli õige, ta oli välja kasvanud Eesti rahva kultuurilisest arenemisest. Seda tõendas pärastine sõjalõpp ja meid ümbritsevate ning meie maa pärast omavahel võitlevate suurriikide saatuse.

Vene enamline võim varustas meie iseseisvuse kuulutamisele sellega, et ta Saksamaa vägedele lepingu põhjal õiguse andis meid okupeerida. Okupeerijad aga ei hoolinud meie rahva tahtmisest, vaid nad saatsid laiali meie Maapäeva ja kõik omavalitsuse asutused, tõstsid igalpool esimesele kohale Saksa keele ja kutsusid viimaks kokku oma valiku järgi maapäevad, kes pidid paluma Eestimaa Saksa riigi külge liitmist. See oli raske katseaeg Eesti rahvale. Maa oli niisuguse surve all, nagu seda Vene ajalgi ei nähtud. Õppisime tundma, mis meid oleks oodanud, kui saatuse oleks meid sidunud Saksa keisririigiga.

Saksamaa sõjalise võimu kokkuvarisemine tõi lõpu okupatsioonile ja vabastas meid sellest alandavast, ülekohtusest ja rahvuslikke tundeid tallavast survest.

Lahkusid meilt Saksa väed, tungisid asemele üle piiri enamlaste väesalgad. Algas väikese rahva kangelaslik heitlus oma iseseisvuse eest. See oli meeletu jõukatsumine. Ohvreid nõudis see meilt. Paremate kodanikkude veri oli pandiks meie vabadusele ja iseseisvusele. Ühes rinnas võitles kogu meie rahvas, ühine hädaoht võitluserindel ühendas meiega ka tublimaid mehi meie kõrvale elavatest teistest rahvustest.

Vaikeses leinas, tunded vallutatud kodumaapäätjate kannatuste suurusest, kummardume sügavasti täna kõigi kodumaa rahvaste nimel nende haudade ees, kes langenud meie vabaduse eest veristel võitluseväljadel ja lahkunud meilt surses kodumaa iseseisvuse eest.

(Riigikogu liikmed ja koosolijad mälestavad vabadusesõjas langenuid püstitõusmisega. — Orkester mängib „Ligemal, Jumal, Sul!“)

Esimese rahutoojana Ida-Euroopa võitluste keerises lõpetasime sõja suure idanaabriga, saades temalt lepingu järgi riiklikud piirid, mis rahuldavad meid ja ühtlasi on õiglased ka tema vastu.

Aitasime oma lähemale lõunanaabrile puustada meie ühistest vaenlastest tema riiklikule iseseisvusele tarviliku maa-ala.

Meie iseseisvuse võitlus ei toonud meile rahurikkujate kuulust, ei eemaldanud meid haritud rahvaste perest, vaid juba võitluste ajal toetasid meid lähemad naabrid, meie hõimurahvas soomlased, meie kaasatundvad Skandinaavia rahvad ja vaba riigikorra looja, kodaniku-vabaduste emamaa, Suur-Britannia. (Käteplaksutamise.) Meie vabadusele tundsid kaasa meie kaugedki hõimlased ja kõik vabad rahvad.

See kõik oli pandiks, et meie iseseisvus varsti leidis tunnustamist vabade rahvaste poolt ja et meid vastu võeti täieõigusliku liikmena Rahvasteliitu, sellesse suurde rahvaste peresse, mis ellu tõusnud pärast ilmasõda selleks, et kaitsta rahu, rahvaste julgeolekut, kindlustada kultuurivõite, aidata võidule õiglust ja luua kaitset nõrgematele.

Asudes rajama oma riigi sisemist korda jõudsime sellele õnnelikule hetkele, kus võis kokku astuda Asutava Koguna vabalt ja õiglaselt valitud kodumaa rahvaste esindus. Temalt oodati kahe suure ja raske ülesande täitmist. Ta pidi andma meie vabariigile põhiseaduse, mis jätkaks riikliku võimu rahva kätte, kuid annaks võimuavaldamisele kuju, mis vastaks uueaegsele riigiehitusele.

Selle põhiseaduse alusel on Eesti vabariik rahulikult edenenud esimesed kümme aastat. On arusaadav, et meie põhiseadus ühelainsal hoobil ei võinud saada nii täiuslikku ja küps, et ta tabaks ning rahuldaks kõiki riikliku elu nähtusi nende lõplikus ulatuses, kuid see põhiseadus on elanud üle meie riigi kõige raskema aja, ja kuigi on kõneldud tema täiendamise eest, ei ole ometi kuuldavale tulnud ühtki häält ega nõudmist, et meie riigi rahvavalitsuslik kuju muudetakse nii, et riikliku võimu allikana enam ei esineks rahvas ise, või et meie põhiseadust muudetakse muul, kui temas eneses ettenähtud teel.

Kogu Eesti rahvas austab oma põhiseadust, (Käteplaksutamise.) ja kõik, kes tunnustavad Eesti vabariigi iseseisvust, peavad selle aluseks rahva nimel antud põhiseaduse.

Teiseks põhjaneva tähtsusega ülesandeks oli Asutaval Kogul maaküsimuse lahendamise. Meie põlduharival rahval oli vähe maad harida iseseisvate majapidamistena. Rahvas rändas välja, otsis tööd linnades ja alevites. Sõda ja revolutsioon jätsid sügavad jäljed rahvaste vaadetes sotsiaalse korra ja õiguslike vahetõrgete kohta. Eesti vabariik ei võinud vastu seista rahva nõuetele ega kinni pidada endistest õigustest. Maa pidi minema rahva kätte, või muidu oleks küsitav olnud riigi olemasolu.

Suur maareform on peajoontes teostatud. Ta teostamine polnud raskusteta. Nii mõnegi

haava löi ta, kuid avas tuhandetele paremad elulootused. Ta peab saama jõuallikaks ja vahekordade tervendajaks kogu maale. Ta jõplik teostamine nõuab veel palju ohvreid üldsuselt. Tuleb teha veel palju rasket tööd uutel asunikudel, kuid ei ole enam neid, kes julgeksid tõendada, et põliselt põlduhariv Eesti rahvas ei suudaks viia suurt maareformi soovitavale lõpule ja et selle reformi lõpptulemusena jääks maa vaesemaks ning rahvas kängu. Eesti rahvas murrab läbi raskustest ja teostab selle suure ülesande. Kõik vead, kõik puudused, kõik üksikutele löödud haavad on väikesed võrreldes selle suure sisemise ümbersündimisega, mis teostus tuhandete meie rahvaliikmete südames siis, kui nad oma riigi toetusel oma põllule asusid. (K ä t p l a k s u t a m i n e.)

Eesti rahvas pööras oma riigi loomise esimesel sammul kõigi Eestimaa piirides elavate rahvuste poole, andes töötuse, et ta ei taha oma loodud riigis seada teiste rahvuste õigusi kitsamale alusele, kui need tal omal, ja et ta ei taha aset anda Eesti vabariigis rahvuslikule sallimatusele ja rõhumisele.

Eesti põhiseadus andis kindlad lubadused rahvuste kultuuriliste eluõiguste kaitseks. Seda töötust on Eesti vabariik püüdnud täita. Ilma eeskujudeta, välise surveta, jäädes kord antud lubadustele, andis Eesti vabariik riigi piirides elavatele teistele rahvustele nende rahvusliku kultuuri edendamiseks rahvusliku omavalitsuse korralduse, mis isegi teiste rahvaste poolt tunnustamist leidnud.

Eesti riik ei taha enesega kõita rahvusi nende omapärasuse kaotamise teel, vaid Eesti vabariik tahab näha, et kõik tema pinnal elavad rahvused, hoides alal oma rahvusliku algupära, oma riigiustavusega, oma osavõtuga rahvuslikest huvidest kõrgemalseisvatest ülesannetest, oma ülesehitamise tööga Eesti vabariigis, sulaksid ühiseks rahvaks, kes tunnustab oma isamaaks kõigile ühise Eesti, kes üheskoos töötades, üheskoos luues, ühiselt kannatades ja rõõmustades loob ajakohase, survest ja rõhumisest vaba patriotismi, milles peituvad riigi alalhoidmise ja õitseleviimise hoovavad jõuallikad. (K ä t p l a k s u t a m i n e.)

Asudes neil nurgakividel on Eesti rahvas juba kolmandat korda saatnud oma esindajad Riigikogusse. Ülesehitamise aeg oli lühike, ülesandeid lõpmata palju järke ootamas. Tuli ju rahva võimule rajatud vabariiki ehitada endise piiramata võimuga keisririigi seaduste katkenditel. Seadusandlusel seisid ees suur ülesanne — seada kogu õiguslik kord uutele alustele ja anda lühikese aja jooksul uuele korrale soovitav kuju. Ei tule ka unustada, et ka seadusandlikul asutusel, Riigikogul,

tuli asuda tööle kogemusteta, ilma eeskujuta oma kodumaal ja jõududega, kel seni puudus võimalus võtta osa riiklikust tööst, eriti seadusandlusest ja valitsemisest.

Vaadates tagasi selle kümneaastase töö peale ei saa jätta tähendamata, et Eesti rahvaesindus on juba suutnud asetada uuele alusele kogu meie riigi korralduse.

Seades rahva hariduse üheks kindlamaks iseisivsuse kaitseabinõuks on meie riigi juhtivad võimud sunnitud olnud nõudma rahva hariduse edendamiseks lühikese aja jooksul rahvalt nii suuri ohvreid, et nüüd igalpool silma paistab uus elu haridusealal. Ülikool on asunud tööle riigi ülesannete seisukohalt; rahva- ja keskkoolide võrk katab tihedalt maad; kutsekoolide tarvis aluste otsimine on üheks tähtsamaks ülesandeks. Haridusesaamine sünnib emakeeles. Kuipalju vaeva jääb meie lastel nüüd ära, kuipalju rohkem tööteri pääseb nüüd puhtalt, tumestamatult ja hinge ning mõistust segitades otsekohe kasvava noorsoo vaimuilma. Lugupidamine oma rahva ja kõigi nende vastu, kes toovad valgust rahva hinge, kasvab ja kannab tingimata head vilja tulevikus.

Õigusemõistmises ja asjade õiendamises ametikohtadega ei tee enam takistusi võõra keele mittemõistmine. Kadunud on nähtus, et kodanik oma kodumaal, nagu mõne võõra rahva keskel, umbkeelsete ametnikkudega pidi kõiki asju õiendama tõlkide kaudu.

Kadunud on meie rahva hingest endine kasarmuhirm. Ei ole enam tarvis meie noorsool viibida umbkeelsena aastaid kodust eemal keset nii rusuvat kasarmuelu. Oma kodumaal, oma rahva keskel viibib nüüd sõdur lühikest aega riigikaitseteenistuses. Ei endist alandust, ei enam hirmu sõjateenistuse kui mingi tundmatu ja ähvardava saatuse ees.

Vaba on mõttelend Eestis, vabad on aated ja püüded, vaba on ühinemine, vabad ja üheväärilised on kõik usutunnistused. Ei sunnita enam kirikut kui usklikkude kogu teenima riiki ja tema poliitilisi eesmärke. Vaba ja heatahtlik on riigi ja kiriku vahekord Eesti rahva tahtmisel. Ainult veel mitte täiesti unustatud minevik tundub mõnikord möödaminevate hõõrumistena, kuid rahva tahtmine ei ole pooldanud Eesti riigi ja kiriku vahelist tüli ja lahkelsid ega pole neid ka kunagi õhutanud, vaid soovib, et need laheneksid rahulikult. (K. Ast, stp: Papid ise peak-sid ka mõistuse pähe võtma.)

Eesti majandus on iseisivsuse ajal kosunud ja kindlustunud. Tagavaradeta, põllud poolsöödis, tööstus lagunenuid, hakati arendama Eesti majandust iseseisvas riigis. Veel olid lahti ja valutased vabaduse- ja ilmasõja haavad rahvamajanduses. Puudus kapital, puudusid

kõige tarvilikumad kaubad väljaveoks, kuid sisse vedada on tarvis kõike, isegi igapäevast leiba. Puudusid riigi ja omavalitsuste eelarved, eramajapidamine ei võinud kuidagi leida kindlat alust, sest puudus kindel hindade ja väärtuste mõõtja — kindel raha.

Kümneaastase visa tööga oleme suurte sammudega edasi jõudnud sel alal. Meie maa on muutunud teiseks — kerkivad tuhanded uued elamud, uued iseseisvad majapidamised. Kõik majapidamise harud on jõudmas paremusele eelsõjaaegsetest oludest. On tekkinud uued töoharud, uued algatused, uued majanduslikud väljavaated. Avaliku majapidamise eelarved on tasakaalustatud. Maksud on küll rasked, kuid neid tasutakse korralikult. Kaupade sisse- ja väljavedu on tasakaalus. Meie raha on seatud rahareformi abil kindlale kullalausele. On kasvanud välismaal usaldus meie majanduse vastu. Seda tunnistavad: Rahvasteliidu vastutusel meile antud laen, ikka rohkem meie ettevõtetesse mahutatav väliskapital ja avalik arvamine välismaal selle kohta, et Eesti oskab iseseisvalt elada.

Majanduslikus läbikäimises oleme teiste rahvastega vastastikku seotud kaubanduselepingute võrguga. Meie leiame omale uusi sõpru ja kindlustame sidemeid endistega. Oma lähemate naabritega tahame astuda kõige tihedamasse majanduslikku vahekorda. Rahvusvahelises majanduslikus läbikäimises oleme tõusnud seni tundmatust aktiivseks teguriks.

Ei ole meil majanduslikud raskused praegugi kõik võidetud, kuid leitud on pind edendamiseks, kindlustatud on juba alus, ootamatused ei taba meid enam järsku, töörõõm kasvab, laienevad majanduslikud väljavaated. Jätub meil leiba ja leidub ulualust, kuigi on puudust ja kitsikust.

Imet ei ole küll meilgi sündinud. On palju veel kehvast, ei ole vähe ka häda ja viletsust. Nõrku ja abitarvitajaid on rohkesti. Kuid põlatud ei ole viletsad ja väetid. Riik ja ühiskond on valmis andma abi kõigile puudustkannatajaile, kuigi selleks jõudu tuleb koguda veel palju. Inimesõiguste kindlustamine hädakannatajaile on kõrge ja ilus ülesanne, mille poole meie püüame ja millele ka läheneb oma tugevamaks ja jõulisemaks muutuv riigi ja rahva majapidamises. (Käteplakutamine.)

Meie väheste iseseisvuse-aastate edu ei ole tulnud ilma, et paljud on pidanud kannatama. Oleme kätte võitnud enestele suurima vabaduse riigi näol, ja mida suurem vabadus, seda suuremaid ohvreid ta nõuab. Riiklik ülesehitamine paneb ka tulevikus meile peale suuri kohustusi ja nõuab meilt sagedasti lahtiütlemist paljustki.

Neid kohustusi täidavad kõik Eestis elavad rahvad meeleldi.

Meie senine iseseisvus tõendab, et meil rahulik elu kõige paremini on kindlustatud oma riigi kaitsel, sest Eesti vabariik tahab elada rahus ja heas läbisaamises kõikidega. Meie riigis elavad rahvused on näidanud valmisolekut — kaitsta oma riigi julgeolekut ja maha suruda igat vägivallakatset riigi vastu. Eesti vabariik püüab korraldada rahva jõu kohaselt oma eluavaldusi. Eesti riigikord ja seadusandlus täienevad ja paranevad, kaovad mälestused endistest takistustest ja senistest raskustest.

Eestis elavatel rahvustel on põhjust loota paremat tulevikku, sest kui siin austatakse õiguslikku korda, ollakse ustav antud tõotustele, austatakse tööd, ollakse kohusetruu, otsitakse õnne oma loomisvõimete avaldustes, ei hõljuta võimatuis lootustes ega langeta lootusetuse kuristikku, siis läheme vastu paremale tulevikule, siis saavad kõik Eestis elavad rahvused sõbraliku perena üle kõigist raskustest ja siis luuakse ühiselt alus selleks, et igavesti võib kesta, edeneda ja õnne tuua oma rahvale kõigi poolt ühiselt armastatud Eesti vabariik.

(Lauldakse orkestri saatel kaks salmi riigihümnist „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm!“)

2. Vabariigi Valitsuse erakordne teadanne.

Riigivanem J. Tõnisson:

Iseseisva riigi loomisega Vene ilmariigi suitsevatel varemotel keset suure revolutsiooni ajaloolikke vapustusi ja oma iseseisvuse kangelasliku kaitsmisega on meie rahvas möödunud aastakümne algul enesekorrigeeriva koha võitnud vabade rahvaste aulikus peres. Iseseisvusevõitluse harukordsed jõupingutused mitmekordse ülivõimu vastu võiduka lõpuga äratasid rahva hinges uinuva julguse ja vahvuse vaimu. Rahvas sündis uuesti üle öö, enesest maha raputades aastasadade pikkust halvatust.

Iseseisvuse esimese aastakümne tee ei ole meil kerge olnud. Mitte üksi riigi asutamise ja kaitsmise võitluseaastad ei nõudnud tahtejõu äärmist pingutust. Palju vaeva on sünnitanud ka riigi korraldamise ja majandusliku ülesehitamise suur ülesanne.

Ometi oleks ekslik arvata, nagu peaksid meil nüüd, kus esialgsed raskused ära võidetud, algama hõlbuajad, kus rahvas võiks vaevata lõigata kättevõidetud iseseisvuse vilja.

Riik oleme meie ise. Kui meie riigilt midagi nõuame, siis nõuame meie iseendilt. Ise peame kulud oma peale võtma, kui tahame midagi saada.

Meie ei tohi karta raskusi ega vaeva, mida meile vististi toovad ka ligemad aastakümned iseseisvas riigis. Meil on selge, et meid on tulevikus ootamas järjest ägedam võitlus olemise eest, mida rohkem meie maa nihkub võimsalt areneva ilmajanduse keerisesse, kus meie endid suudaksime pealvee hoida ainuüksi kõige põhjalikuma töö varal.

Meie peame ainult õieti ettevalmistatud olema ülesannetele, mis tulevik meile peale paneb.

Meie esimene mure peab olema kindlustada oma riiklikku iseseisvust. (Käteplaksutamine.)

Kui meie rahval tuli võõra võimu päevil oma iseolemise eest võitlust pidada, siis ei saanud meie lootust panna teiste armu peale. Ise pidime endid aitama. Oma jõudu pidime kasvatama ja korraldama.

Võitlus lõppes meie kasuks. Meid ei saanud maha murda. Meie jõud kõvenes. Meie tuleviku lootused tõusid.

Nõnda tahame meie ka oma riikliku iseseisvuse tuleviku rajada just meie rahva sise-misele jõule.

Iseseisva riigi asutamine, kaitsmine ja korraldamine on meil võimalik olnud alles meie rahva haridusliku tasapinna tõttu. Meie demokraatliku riigi püsivus ja edukus on mõeldav ainult siis, kui seda kandmas on kodanike teadlikkus elava kohusetundega riigi julgeoleku vastu. Meie rahvatöö viljakus ole-neb tähtsal määral sellest, kuidas meil laialised rahvahulgad on hariduslikult arenenud.

Kõik meie suured väljaminekud hariduse peale on siis meil kõige produktiivsemateks kulutusteks.

Et meie rahvariduse teostamise kava kindlustada, ühtlasi ka veel meie kasvava noorsoo tervist kaitsta viletsate kooliruumide hävitava mõju vastu, on Vabariigi Valitsus küm-nenda iseseisvuspäeva puhul otsustanud esitada Riigikogule koolimajade ehitus-fondi seaduse.

Sellega koondatakse kõik senised tagasi-tulevad kulutused koolimajade ehituse peale ühiseks kapitaliks, mida tänavusest peale täiendatakse 250 tuhande krooni võrra aastas, kuni kapitali ümberkäiv kogusumma ulatab 5 miljoni kroonini.

Et meie majanduslik iseseisvus kui riikliku rippumatuse tähtsameeldus mõeldav on ainult meie rahvatöö äärmise edukuse korral, siis ei ole Vabariigi Valitsus mitte ainult meie tehnilise hariduse korralduse seaduse väljatöötamisele asunud, vaid tahab ligemas tulevikus ka põllumajandusliku kutsehariduse seaduse eelnõuga esineda.

Et meie põllumajanduse kui meie rahva majanduse tähtsama ala arenemist eriti kindlustada, on Vabariigi Valitsus iseseisvuse 10. aastapäeva puhuks esitanud asun-duskapitali seaduse.

Siia koondatakse kõik maareformi teosta-misel loodud fondid oma tagasitulevate summa-dega, ühtlasi aga ka kõik tulud maaseadusega võõrandatud maadest, kuni asunduskapitali iga-aastane sissetulek 5 miljoni kroonini ulatab.

Sarnase suure asunduskapitali loomise abil ei kindlustata mitte ainult meie maareformi lõpuleviimist ja meie laialiste soode harimist uudismaaks, vaid võimaldatakse ühtlasi odavat laenu kõigile põlluharijale maaparanduse, tarvilikkude põllumajanduslikkude ehituste ja muude tarvilikkude uuenduste läbiviimiseks meie maakultuuri süvenduse alal.

Meie rahvamajandusliku korralduse seisukohalt on hädatarvilik meie läbikäimisteede parandamise küsimus. Sellepärast on Vabariigi Valitsus maanteede seaduse kõrval Riigikogule esitanud meie sisemiste veeteede ja sadamate seaduseelnõu.

Ühtlasi esineb valitsus kõige lähemal ajal meie raudteevõrgu täiendamise sea-duseelnõuga, millega kindlaks tehakse lige-mate aastate jooksul ehitusele võetavate uute raudteede kava ning järjekord.

Uued raudteed kavatakse ehitada välis-kapitali abil, mille saamiseks soodsatel tingi-mustel Vabariigi Valitsusel väljavaateid olemas.

Väliskapitali suuremat juurdevoolu on juba lähemal aastail oodata meie loodusvarade kasutuselevõtmise arenemisega. Peale selle tahab Vabariigi Valitsus juba ligemal ajal Riigikogule esineda uute kavatsustega riigi-majanduse alal, mis aitaksid väliskapitali maale juurde tuua.

Nõnda rohkeneks meie rahvamajan-duslik talituskapital sedavõrt, et meil kapitalinälg kustuks ja loov kapital odavaks läheks.

Vabariigi majanduslikku seisukorda aita-vad kindlustada majandus- ja kaubale-pingud teiste riikidega, mis töö viimasel ajal jõudsalt arenemas on. Valitsus loodab, et tal ligemas tulevikus korda läheb võimalikult kõikide temale majanduslikult tähtsamate riikidega lepinguliselt vahekorda astuda.

Kõigi nende ja sarnaste kavatsuste järje-kindlale teostamisele asudes tahab Vabariigi Valitsus muu hulgas tarvilikke töövõimalusi luua, mis meie maalt eemaldaksid senise tööpuuduse.

On ainult tarvilik, et uute töövõimaluste avanemisega ühtlasi kõigis ringkondades hoogu võtaks tuline töötahe ja rõõmus loomis-tung, ilma milleta meil ei saa tulla tõsist

majanduslikku tõusu isegi loodetavate heade lõikusaastate järele. (Käteplaksutamine.)

Aidaku seks kaasa praegune iseseisvuse mälestamise silmapilk, kus meie valmistume uute lootustega astuma riikliku iseseisvuse teise aastakümnesse!

Iseseisvuse esimeste aastate peale tänulikult tagasi vaadates ei saa meie ometi silmi kinni pigistada tõsiolu ees, et meie rahvapõlvel on tulnud nende ja eelmiste aastate jooksul läbi käia harukordsetest oludest ja rasketest vapustustest, mis ainult aastasadade kestel korduvad. Selle tagajärjel on paljud meie kaaskodanikkudest, kes harilikudes oludes vahest oleksid korralikult oma rada käinud, õiguskorra teelt kõrvale kaldudes karistuse alla sattunud. Et seaduslikku korda ja kodanikkude julgeolekut kaitsta, on meie kohtuvõimudel tulnud süüdlastele sagedasti väga karme karistusi peale panna.

Teisest küljest näeme, et meie üldine olukord ja rahva hingeolu on käesoleval silmapilgul juba loomulikku tasakaalu jõudnud, või vähemalt sinna jõudmas.

Nii ei ole meil ka enam põhjust omaaegsetest valjudest tõrjeabinõudest vankumata kinni pidada.

Neil kaalumistel on Vabariigi Valitsus otsustanud kooskõlas Riigikogus ilmsikstulnud meeoleoluga 10. iseseisvuspäeva puhul maksta panna laialist armuandmist.

Vabariigi Valitsusel on võimalik armuandmist ainult nende suhtes teostada, kes seks palvet on avaldanud ja sellega tõendanud, et nemad oma tegu kahetsevad.

Politilistest vangidest on armu saanud neli viiendikku nendest, kes palvega on esinenud.

Muidu on karistust kergendatud või see täielikult ära jäetud niisugustel inimestel, kes on esimest korda seaduse vastu eksinud ja kes on oma korraliku ülespidamise ja tööga vangimajas põhjust andnud eeldada, et nad tulevikus korralikeks kodanikeks saavad.

Armusaajate koguarv ulatab 500, s. t. ühe kuuendikuni kõikide vangide üldarvust. (A. Grimpel, väljasp rhm: Tulevad kõik vabastada.)

Armuandmisest on kolmandate isikute õigusi silmas pidades välja jäänud need, kes karistuse alla on sattunud erakaebuste põhjal ja karistusest võiksid vabaneda leppimise teel. Edasi on armu andmata jäetud korduvatele kurjategijatele või retsidivistidele, kes kergesti uutele kuritegudele kaldudes võivad ühiskonnale kardetavaks minna.

Hoolimata vastavatest soovivaldustest ei ole Vabariigi Valitsus mitte võimalikuks arvanud iseseisvuse esimese aastakümne mälestust meelde tuletada ühekordse palgalisaga

riigiteenijatele ja riigiettevõtete töölisele. Nii sama vähe on võidud rahalist toetust anda kehvemaile kodanikele. Sest riigikassal puuduvad seks igasugused vabad summad või tuluallikad. Riigi eelarvet tasakaalust ära viia või aga rahvale praegusel ajal, kus üldiselt maksukoorma ränkuse pärast kaevatakse, erakordseid uusi makse peale panna, et mõnele kodanikkudekihile erilist annetust võimaldada, ei ole valitsus mitte sündsaks pidanud. Et kitsikuses elavaid kehvi kaaskodanikke iseseisvuspäeva puhul aineliselt toetada, seks peab ühiskond algatuse oma peale võtma, millega aidatakse häda kustutades ühtlasi ühiselulise rahu meeoleolu laiematesse hulkadesse kanda.

Viimase ikalduse tagajärjel on mitmes maakonnas palju majapidamisi, kus isegi see mnevili puudub. Kahjuks puuduvad valitsusel summad siingi häda otseteed kustutada. Et aga kevadel põllud mitte seemendamata ei jääks, mis edaspidi neis kohtis võimatu seisukorra looks, siis on Vabariigi Valitsus samme astunud, et viljaseemne muretsemiseks ikalduse tagajärjel kannatajatel kui ka teistel põllupidajatel odav laen viljaseemne ja põllurammu muretsemiseks riikliku panga kaudu saadaval oleks.

Tahaks loota, et põllupidajatel korda läheb nende laenuvõimaluste ja elava omaabi teel tekkinud seisukorrast üle saada. Sest tuline töö ja väsimata püüdmine on see, millega meie peame kõik raskused ära võitma.

Kui meie oma tegujõudu kasvatades ja avanevaid võimalusi ülesehitavas töös oma majandusliku seisukorra tõstmiseks ära kasutades ühtlasi katsume sotsiaalset häda kõrvaldada, siis valmistame meie sellega ette ühist sisemist võitlusrinda riikliku iseseisvuse alal. Siis leiavad endid kõik kodanikkude kihid edaspidi tõsistel silmapilkudel ühises vabadusevaimustuses ja isamaa-armastuses, et hädaohus ühiselt välja astuda oma iseseisva demokraatliku vabariigi rippumatuse eest. (Käteplaksutamine.)

Ühtlasi iseseisvuse-võitluse auliku mälestuse kohaselt oma vabadustarmastavat noorpõlve kasvatades ennastsalgava vahvuse ja kohusetäitmise vaimus kindlustame sellega kõige paremini oma rahvuslikku julgeolekut ja riigikaitset. Sest iseseisvuse-võitluse hiilgav käik ja võidukas lõpp on ajalooliseks tõenduseks, mis suudab väike rahvas isegi suure ülekaalu vastu, kui aga teda kandmas on vaimustus ja tuline vabadusearmastus.

Kui meil on küllalt seesmist tugevust ja valmisolekut, siis ei puudu meil hädaohu korral ka tarvilik toetus meie sõpradelt. Kui meile vabadusevõitluse hädaohtlikumail silmapilkel Soome vennasrahvalt avitav käsi

vastu sirutati, vägevad liitriigid Suur-Britanniaga eesotsas (Käteplaksutamine.) meie võitlust nõu ja jõuga toetasid ja Skandinaavia vabade rahvaste pojad vabatahtlikkudena meile appi tõttasid, siis ei ole karta, et meie edaspidi hädaohus üksi jääksime, selle järele kui meil on võimalik olnud Rahvasteliidu heasoovlikul toetusel oma seisukorda iseseisvate riikide keskel kindlustada.

Selles teadmises võime rahulikult edasi töötada oma riigi ülesehitamise kallal, järjest rohkem süvendades oma rahvusvahelisi suhteid kõige ligemas ühenduses Rahvasteliiduga.

Võime kindlad olla veendumuses, et meil võimalik on tõsise vastastikkuse alusel oma liitlase Lätiga, Soome vennasrahvaga ja Poolaga, (Käteplaksutamine.) kes on meie rahvusliku aupäeva pühitsemist austanud eriliste delegatsioonide saatmisega, ja teiste sõbralikkude riikidega kõige südamlikumat vahekorda ja kindlamat koostööd luua. Sest kõik Baltimere äärsed rahvad on oma riikliku iseseisvuse ja rippumatus nimel peale muu ühtlaselt huvitatud sellest, et Baltimeri ei muutuks mõne üksiku riigi mõjualuseks, vaid oleks ja jääks vabaks rahvusvaheliseks ühendusebaasiks, mis hõlbustaks kõigile rahvastele läbikäimist Lääne ja Ida vahel.

Kindlas usus oma rahva paremasse tulevikku tahame hoogsalt edasi ehitada oma rippumatu riigihooone kallal.

Olgu südamlikult tervitatud kõik, kes Eesti riikliku iseseisvuse esimese aastakümne pühitsemise pidulik silmapilgul osa võtavad meie rahvuslikust röömupäevast.

Oma rahva sisemise jõu kandel ja sõbralikkude rahvaste heasoovlikul toetusel läheme Kõigekõrgema kaitsel julges lootuses vastu tulevikule iseseisva Eesti demokraatliku vabariigi lipu all! (Lauldakse orkestri saatel viimne salm riigihümni „Su üle Jumal valvaku, mu kallis isamaal“)

3. Teadaandmine vanematekogu otsuse kohta Riigikogu esimehe selletuse asjas. Juhataja, esimees **K. Einbund:** Kannan ette vanematekogu otsuse: „Otsustatakse: Heaks kiita Riigikogu esimehe selletus Riigikogu pidulikl koosolekul 24. veebruaril

1928. a. ja volitada juhatast seda trükkima ning avaldama „Riigikogu — Eesti Vabariigi rahvale.“

Tõlgitsedes, härrad Riigikogu liikmed, Teie tahtmist ning tundeid olen kindel, et Teie ühinete vanematekogu otsusega ja avaldate seda käteplaksutamises. (Käteplaksutamine.)

4. Tervitustelegrammide ettekandmine. Sekretär **M. Juhkam:** Vabariigi 10. aastapäeva puhul on tulnud tervitustelegrammid Riigikogu esimehe nimel Läti saeima esimehelt ja Soome eduskunna esimehelt:

„Tema ekstsellentsile härra Riigikogu esimehele. Tallinn. Oma ja Läti saeima nimel on mul au Teile, härra Riigikogu esimees ja Eesti vabariigi Riigikogule saata kõige südamlikumaid tervitusi ja õnnesoove vabariigi 10. aastapäeva puhul. Möödunud aeg on tõendust andnud, et Eesti-Läti poliitiline ning majanduslik koostöö on tõesti mõlemate riikide ja rahvaste iseseisvuse ja ärarippumatus nimel peale muu ühtlaselt huvitatud sellest, et Baltimeri ei muutuks mõne üksiku riigi mõjualuseks, vaid oleks ja jääks vabaks rahvusvaheliseks ühendusebaasiks, mis hõlbustaks kõigile rahvastele läbikäimist Lääne ja Ida vahel.“ (Käteplaksutamine.)

„Riigikogu, härra esimees Einbund. Tallinn. Teie iseseisvuse esimese aastakümne usin rahvuslik töö on Eesti riigi põhja kõvendanud. Olgu nüüdsele sugupõlvele ja järgnevatele sugupõlvedele antud ehitada Eesti rahvusriik suureks ja kestvaks. Sellest saab hõimurahvaski suurt rõõmu tundma. Lugupidavalt õnnitledes Eduskunna esimees Virkkunen.“ (Käteplaksutamine.)

5. Teadaandmine Taanis olevate Eesti aukonsulite poolt Riigikogu haamri annetamise kohta ning vanematekogu otsuse üle sel puhul. Sekretär **M. Juhkam:** Eesti chargé d'Affaires'ilt Skandinaavias on tulnud Riigikogu esimehele järgmine kiri:

„Taanis olevate Eesti aukonsulite soovil on mul au Teid paluda lahkesti vastu võtta siia juurde lisatud haamri kingitusena Riigikogule ning lahkesti teatavaks teha 24. veebruaril Riigikogule siia juurde lisatud õnnesoovi-aadressi pergamentil, mille sisu Eesti keeles järgmine:

„Tema ekstsellentsile härra Riigikogu esimehele. Eesti vabariigi iseseisvuse kümnenda aastapäeva puhul on mul au Teie ekstsellentsile paluda vastu võtta minu ja kõikide Taanis olevate Eesti aukonsulite südamlikumad õnnitlused ja parimad soovid Eesti rahva heakäiguks tulevikus. Ernst Carlsen, peakonsul. Kopenhaagenis, veebruarikuul 1928.“

Kannan ette vanematekogu poolt sel puhul vastuvõetud otsuse:

„Otsustatakse: Eesti konsulite poolt Taa-
nis Riigikogule kingitud haamer tänuga vastu
võtta ja see tarvitusele määrata, seejuures juha-
tusele ülesandeks tehes tarvitamise kord välja
töötada.“

(Sekretär **M. Juhkam** annab üle haamri
esimehele.)

Juhataja, esimees **K. Einbund**:
Tõlgitsedes, härrad Riigikogu liikmed, Teie
tahtmist, olen kindel, et teie volitate Riigikogu
esimeest vastama Riigikogu nimel Läti saeima
ja Soome eduskunna esimeeste tervituste-
grammidele. Teie tahtmist palun avaldada käte-
plaksutamises. (Üldine käteplaksutami-

ne.) Seega on Riigikogu heaks kiitnud ette-
paneku. (Esimene haamrilöök. Käte-
plaksutamine.)

Sekretär **M. Juhkam**: Teised Riigiko-
gule vabariigi 10. aastapäeva puhul tulnud
tervitustelegrammid kantakse ette järgmisel
koosolekul.

Juhataja, esimees **K. Einbund**:
Päevakord on läbi. Lõpetan Riigikogu pidu-
liku koosoleku. (Haamrilöök.)

Koosolek lõpeb kell 10.55 min.

(Orkester mängib Urbach'i „Per
aspera ad astra“.)

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Sekretär **M. Juhkam**.